

ارزیابی و بسترسازی مؤلفه‌های مؤثر بر نهادینه‌کردن ارزش‌های اخلاقی (مطالعه موردی: مدارس متوسطه منطقه دهلران)

احمد ملکی‌پور،* رضوان حکیم‌زاده،* جمال معمرحور***

چکیده

هدف پژوهش حاضر ارزیابی و بسترسازی مؤلفه‌های مؤثر بر نهادینه‌کردن ارزش‌های اخلاقی (مطالعه موردی مدارس متوسطه منطقه دهلران) است. این تحقیق از لحاظ هدف، جزء تحقیقات کاربردی است که با استفاده از روش توصیفی پیمایشی انجام شده است. جامعه آماری شامل ۱۳۶ نفر از دبیران مدارس متوسطه منطقه دهلران در سال ۱۳۹۳ است. حجم نمونه با استفاده از

* - دانشجو دکتری برنامه‌ریزی درسی، دانشگاه تهران.

Malekipour@ut.ac.ir.

** - دانشیار گروه برنامه‌ریزی درسی دانشگاه تهران.

hakimzadeh@ut.ac.ir

*** - دانشجو دکتری برنامه‌ریزی درسی، دانشگاه تهران.

jamal.moamer@gmail.com

تاریخ تأیید: ۱۳۹۳/۰۷/۰۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۰۶/۲۳

جدول مورگان و کرجسی، ۱۰۱ نفر تعیین شد و با استفاده از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای ۵۲ مرد و ۴۹ زن انتخاب گردید. ابزار گردآوری اطلاعات، پرسش‌نامه محقق ساخته بود. روایی پرسش‌نامه با استفاده از نظر جمعی از دبیران و کارشناسان آموزش و پرورش به دست آمده است و اعتبار پرسش‌نامه (با استفاده از آلفای کرباخ) ۰/۸۲ محاسبه شد. نرم‌افزار استفاده شده در پژوهش، اسپاس اس نسخه ۱۷ بود و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون خی دو و آزمون فریدمن استفاده شد. نتایج به دست آمده نشان داد، به طور کلی در وضعیت موجود، مؤلفه‌های مؤثر بر نهادینه کردن ارزش‌های اخلاقی در بین دانش‌آموزان مدارس متوسطه منطقه دهلران، در سطح مطلوبی نیست.

واژه‌های کلیدی

ارزش‌های اخلاقی، آموزش و پرورش، رسانه‌ها، سازمان‌ها.

مقدمه

در آغاز هزاره سوم، با عنایت به جایگاه ویژه نظام‌های تعلیم و تربیت، آموزش و پرورش جزء اساسی هر کوششی است. این سازمان به عنوان کلید توسعه جوامع بشری، نقش مهمی در ترویج و پرورش ارزش‌ها دارد. آموزش و پرورش از دیرباز طی روندی و در نظام رسمی سازمان یافته‌ای همچون کودکان، دبستان، دبیرستان، آموزشگاه‌ها و دانشگاه‌ها اعضای جامعه را به کسب دانش و مهارت، فن و تخصص، الگوهای رفتاری و ارزش‌های جامعه نایل می‌کند. (علاقه‌بند، ۱۳۸۲: ۸۷)

امروزه، ارزش‌ها به‌عنوان موضوعی مهم و تعالی‌بخش، یکی از مباحث اساسی تعلیم و تربیت هر جامعه است. از نظر لغوی ارزش به‌معنای بها، قیمت، ارج، قدر، برازندگی، شایستگی، زیندگی، قابلیت و استحقاق آمده است. (معین، ۱۳۵۳: ۱۱۸) به باور لیندزی، ارزش، مفهومی است که نشان‌دهنده مجموعه‌ای از گرایش‌ها و معیارها نزد افراد در موقعیت‌های مختلف اجتماعی است. ارزش، هدف‌های کلی را در زندگی تعیین می‌کند و در رفتار عملی و لفظی فرد متجلی می‌شود. (اکرامی و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۳۲) بروس کوئن می‌گوید:

ارزش‌ها باورهای ریشه‌داری هستند که گروه اجتماعی، هنگام پرسش درباره خوبی‌ها و بدی‌ها و کمال مطلوب به آن رجوع می‌کند. (کوئن، ۱۳۹۱).

بنابراین ارزش‌ها به مثابه پدیده‌ای اجتماعی، نقش اساسی در شکل‌گیری و کنترل و پیش‌بینی کنش‌ها و گرایش‌های افراد جامعه دارد و عنصری مرکزی در ساختار فرهنگی جوامع به‌شمار می‌رود. (مهدوی و زارعی، ۱۳۹۰) به کمک ارزش‌ها می‌توان «خوب» را از «بد»، «رفتار اخلاقی» را از «غیر اخلاقی» و «رفتار انسانی» را از «ضدانسانی» متمایز کرد. (علوی و حاج‌غلام‌رضایی، ۱۳۹۱)

ارزش‌های اخلاقی، از جمله ارزش‌های مهمی است که برای بقا مفید است. به‌موجب این ارزش‌ها، افراد در قبال یکدیگر احساس تعهد، مسئولیت‌پذیری، دوستی و ... می‌کنند. (مهدوی و زارعی، ۱۳۹۰) ارزش‌های اخلاقی مجموعه‌ای از قوانینی است که رفتار فرد یا گروهی را با توجه به اینکه چه چیزی درست و چه چیزی غلط است، هدایت می‌کند. (گیوریان، ۱۳۸۴: ۴۰) بشر امروزی نیز

به دلیل رویارویی با بحران هویت انسانی و ارزش‌های اخلاقی ناگزیر است به ارزش‌های اخلاقی روی بیاورد. (نजारزادگان، ۱۳۸۸: ۲: ۲۲) ارزش‌های اخلاقی تعیین‌کننده رفتارهای انسان‌ها هستند. میزان تمایل افراد جامعه به ارزش‌های اخلاقی می‌تواند موجبات انحراف یا جلوگیری از انحرافات اجتماعی را در جامعه به وجود آورد. به‌طورکلی جامعه‌ای که افراد آن پایبند به اخلاق و ارزش‌های اخلاقی نباشد، دیر یا زود به زوال کشیده خواهد شد. (مهدوی و زارعی، ۱۳۹۰)

باتوجه به آنچه گفته شد، در جهان معاصر که ویژگی بارز آن، کم‌رنگ شدن ارزش‌های معنوی و تشدید بحران هویت انسانی است؛ اهتمام به امور جوانان از اهم مسائل اجتماعی است. از آنجاکه نوجوانان سرمایه اصلی و آینده‌سازان هر کشوری هستند؛ لذا تدبیر و برنامه‌ریزی در امور مربوط به آنها از اولویت خاصی برخوردار است (پوریوسفی و آقاپورفرکوش، ۱۳۸۶). در این رابطه، کیلانی معتقد است:

امروز خطری که جوامع بشری با آن روبه‌رو هستند، فقط خطر جنگ و سلاح اتمی نیست؛ بلکه فروریختن ارزش‌های اصیل و به حاشیه رانده شدن فرهنگ جوامع را نیز شامل می‌شود؛ لذا آموزش ارزش‌ها باید بنیاد عمل تربیتی را دربرگیرد. (کیلانی، ۱۹۸۸: ۱۲۳)

در این میان، یکی از نهادهایی که بیشترین تأثیر را بر آموزش و ترویج ارزش‌های اخلاقی به دانش‌آموزان دارد، مدرسه است. به‌خصوص اینکه در جمهوری اسلامی ایران به دوره دبیرستان، اهمیت ویژه‌ای داده می‌شود؛ زیرا مراحل اولیه رشد و تکوین شخصیت در دوران نوجوانی تثبیت شده و گاهی

برای تمام عمر پایدار می‌ماند. (نصیری و همکاران، ۱۳۹۰) به نظر می‌رسد، بیشتر برخوردهایی که در مدارس بین دانش‌آموزان و نیز دانش‌آموزان با معلمان پیش می‌آید، ناشی از این است که ارزش‌های اخلاقی و اجتماعی، آن‌چنان که باید و شاید در وجود دانش‌آموزان، نهادینه نشده است. امروزه، گله و شکایت معلمان و والدین از دانش‌آموزان را می‌توان به‌عنوان شواهدی از ضعیف‌شدن ارزش‌های اخلاقی دانست. (مهدوی و زارعی، ۱۳۹۰) بسیاری از مدیران و معلمان نیز معتقدند که به‌رغم اندرزهای اخلاقی که در کتب درسی دانش‌آموزان گنجانیده شده است و سخنانی که در خلال برنامه‌های صبحگاهی یا سایر مراسم مدرسه برای آنان ایراد می‌شود و همچنین وجود اشعار و جملات زیبایی که با خط خوش روی درودیوار مدرسه برای جلب توجه شاگردان نوشته می‌شود؛ هنوز رفتارهایی مانند تقلب، دروغ‌گویی، بی‌اعتنایی به مقررات، خشنونت و پرخاشگری در بسیاری از مدارس مشاهده می‌شود.

در ارتباط با پژوهش حاضر تحقیقاتی انجام شده که در زیر به تعدادی از آنها اشاره شده است: در مطالعه وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی (۱۳۸۲)، درباره آینده وضعیت اخلاقی جامعه، دو پرسش مطرح شده است: فکر می‌کنید رواج صفات بد (منفی) اخلاقی مثل دورویی، تظاهر، تقلب و کلاهبرداری بین مردم در پنج سال آینده، بیشتر خواهد شد یا کمتر؟ و همچنین فکر می‌کنید رواج صفات خوب (مثبت) اخلاقی مثل صداقت، راست‌گویی، گذشت و امانت‌داری بین مردم در پنج سال آینده، بیشتر خواهد شد یا کمتر؟

نتایج این پیمایش نشان می‌دهد، ۸۷/۴ درصد پاسخگویان بر این اعتقادند که در پنج سال آینده، رواج صفات منفی بیشتر خواهد شد. ۱۵/۷ درصد در

پاسخ به پرسش دوم به رواج بیشتر صفات خوب اخلاقی در آینده باور دارند.
(وزارت فرهنگ و ارشاد، ۱۳۸۲: ۱۲۷)

دهستانی اسفندآبادی (۱۳۷۹)، در پژوهشی تحت عنوان بررسی تأثیر پایگاه اجتماعی اقتصادی دانش آموزان بر جهت گیری ارزشی آنها (دبیرستان های شیراز)، به این نتیجه دست یافت که بین شاخص های پایگاه اقتصادی (درآمد خانوار، ناحیه محل سکونت، میزان استفاده از وسایل رفاهی، نوع مسکن و میزان استفاده از وسایل ارتباطی نوین) و جهت گیری ارزشی باز برای تغییر، رابطه ای مثبت و معنادار وجود دارد؛ در حالی که بین شاخص های پایگاه اجتماعی و جهت گیری ارزشی محافظه کارانه، رابطه ای منفی و معنادار وجود دارد. (دهستانی اسفندآبادی، ۱۳۷۹)

حکیم زاده و موسوی (۱۳۸۸)، در پژوهشی با عنوان آموزش ارزش ها در محتوای کتاب های درسی دینی دوره راهنمایی: بررسی وضعیت موجود و ارائه راهکارهایی برای وضعیت مطلوب، به این نتیجه دست یافتند که کتاب های درسی از نظر توجه متوازن به حیطه های ارزشی با هم تفاوت معناداری دارند و وضعیت فعلی آموزش ارزش ها در کتاب های دینی از جامعیت و شمول مجموعه ارزش های اسلامی به دور است. (حکیم زاده و موسوی، ۱۳۸۸)

در پژوهشی که مهدوی و زارعی (۱۳۸۴)، تحت عنوان عوامل مؤثر در گرایش نوجوانان به ارزش های اخلاقی (مطالعه موردی دانش آموزان سال سوم راهنمایی استان همدان) انجام داده اند، به این نتیجه دست یافتند که متغیرهایی مانند باورهای مذهبی دانش آموزان، پایبندی دوستان و معلمان و والدین به ارزش های اخلاقی، پذیرش اجتماعی این ارزش ها، رضایت اجتماعی

دانش‌آموزان، انتظار فایده ارزش‌های اخلاقی و ارزیابی فایده این ارزش‌ها و همچنین اعتماد اجتماعی دانش‌آموزان با گرایش آنان به ارزش‌های اخلاقی، همبستگی مستقیم و معناداری داشته است. متغیرهای احساس محرومیت نسبی دانش‌آموزان و پایگاه اقتصادی اجتماعی والدین هم با گرایش دانش‌آموزان به ارزش‌های اخلاقی رابطه معکوس و معناداری داشته است؛ همچنین دختران نسبت به پسران گرایش بیشتری به ارزش‌های اخلاقی داشته‌اند. نتایج تحلیل رگرسیون هم نشان داد، متغیرهای پایبندی والدین، انتظار فایده، باورهای مذهبی دانش‌آموز، پذیرش اجتماعی، پایبندی معلمان و رضایت اجتماعی دانش‌آموزان تأثیر مثبت و معناداری بر گرایش دانش‌آموزان به ارزش‌های اخلاقی داشته‌اند. (مهدوی و زارعی، ۱۳۸۴).

در پژوهش دیگری که نصیری و همکاران (۱۳۹۰)، تحت عنوان درونی‌کردن ارزش‌های اسلامی در میان دانش‌آموزان از دیدگاه مربیان تربیتی (مطالعه موردی دبیرستان‌های دخترانه شهر همدان) انجام داده‌اند، به این نتیجه دست یافتند که:

۱. بین شیوه‌های تربیتی مدیران و معاونان و مربیان پرورشی با درونی‌کردن ارزش‌های اسلامی در دانش‌آموزان، رابطه وجود داشت.
۲. بین محتوای دروس آموزشی و درونی‌کردن ارزش‌های اسلامی در دانش‌آموزان رابطه وجود داشت.
۳. بین فضای فیزیکی مدرسه و درونی‌کردن ارزش‌های اسلامی در دانش‌آموزان رابطه وجود داشت.
۴. بین اجرای برنامه‌های دینی مدارس و درونی‌کردن ارزش‌های اسلامی در دانش‌آموزان رابطه وجود داشت. (نصیری و همکاران، ۱۳۹۰)

مطالعه دیگری که ربانی و شهابی (۱۳۸۹)، تحت عنوان بررسی ارزش‌های اخلاقی جوانان شهری اصفهان انجام دادند، نشان داد که ارزش‌های اخلاقی، برای جوانان اهمیت زیادی ندارد. اکثر شاخص‌های اخلاقی کمتر از حد متوسط هستند و همچنین اعضا به بیشتر ارزش‌های اخلاقی کمتر توجه دارند یا کمتر رعایت می‌کنند. وجود همگنی ارزشی بین جوانان، باعث شده است خصوصیات زمینه‌ای شامل: جنسیت، سن، سطح تحصیلات، وضعیت تأهل و وضعیت اقتصادی بر چگونگی ارزش‌های اخلاقی آنان تأثیری نداشته باشد.

پژوهشی که رضایی و ملکی (۱۳۹۱)، تحت عنوان بررسی تأثیر شیوه آموزش ارزش‌های دینی بر درونی‌سازی ارزش عفاف مبتنی بر دیدگاه «تربیت‌منش و شخصیت» توماس لیکن انجام دادند، نشان داد که میان برنامه درسی آموزش ارزش‌های دینی مبتنی بر دیدگاه «تربیت‌منش» و شخصیت و درونی‌سازی ارزش عفاف در دانش‌آموزان، تفاوت معناداری وجود دارد. این تفاوت موجب تغییر نگرش دانش‌آموزان به این ارزش در ابعاد گوناگون اهمیت، مانند عفاف، عفت گفتاری، پوششی، دیداری، شنیداری و جنسی شده است.

کشکر و همکاران (۱۳۹۰) نیز پژوهشی تحت عنوان نقش رسانه‌ها در انتقال ارزش‌های اخلاقی و رابطه آن با وندالیسم در فوتبال انجام دادند. آنان به این نتیجه رسیدند که اکثر افراد جامعه تحقیق معتقد بوده‌اند، رسانه‌ها در انتقال ارزش‌های اخلاقی از طریق نمایش فوتبال در قالب رفتارهای مبتنی بر ارزش و معرفی الگوهای اخلاق‌مدار موفق نیستند و بین متغیرهای ارزش‌های اخلاقی

برگرفته از رسانه‌ها با متغیرهای کنترل رفتار و ندالیستی، رابطه معنادار مشاهده نمی‌شود. همچنین بین میزان کنترل رفتارهای و ندالیستی تحت تأثیر نمایش رسانه‌ای فوتبال با متغیرهای وضعیت تأهل، سن، تحصیلات و اشتغال رابطه معنادار وجود دارد. (کشکر و همکاران، ۱۳۹۰)

براساس آنچه گفته شد، تحقق ارزش‌های اخلاقی در مدرسه، در صورتی میسر است که تمام مؤلفه‌ها و عوامل مؤثر، در راستای تثبیت ارزش‌های اخلاقی در دانش‌آموزان حرکت کنند؛ لذا هدف این مقاله ارزیابی و بسترسازی مؤلفه‌های مؤثر بر نهادینه‌کردن ارزش‌های اخلاقی از دیدگاه دبیران مدارس متوسطه منطقه دهلران است.

از این رو، در ارتباط با پژوهش حاضر پرسش‌های زیر مطرح می‌شود:

۱. در وضعیت موجود، آیا فضای فیزیکی مدارس متوسطه با نهادینه‌کردن ارزش‌های اخلاقی در بین دانش‌آموزان مطابقت دارد؟
۲. آیا محتوای درسی کتب موجود مدارس متوسطه با نهادینه‌کردن ارزش‌های اخلاقی در بین دانش‌آموزان مطابقت دارد؟
۳. در وضعیت موجود، آیا فعالیت‌های تربیتی معلمان و مربیان پرورشی به نهادینه‌کردن ارزش‌های اخلاقی در بین دانش‌آموزان کمک می‌کند؟
۴. آیا شیوه‌های تربیتی والدین دانش‌آموزان به نهادینه‌کردن ارزش‌های اخلاقی در بین دانش‌آموزان کمک می‌کند؟
۵. با وضعیت موجود، آیا فعالیت‌های سازمان‌های بیرون از مدرسه با نهادینه‌کردن ارزش‌های اخلاقی در بین دانش‌آموزان مطابقت دارد؟
۶. آیا فعالیت‌های رسانه‌ها با نهادینه‌کردن ارزش‌های اخلاقی در بین دانش‌آموزان مطابقت دارد؟

۷. در وضعیت موجود، ارزش‌های اخلاقی در بین دانش‌آموزان چگونه است؟

۸. براساس اولویت‌بندی وضعیت مؤلفه‌ها چگونه است؟

روش پژوهش

این تحقیق از لحاظ هدف، جزء تحقیقات کاربردی است و از نظر روش گردآوری اطلاعات، جزء تحقیقات توصیفی از نوع پیمایشی است. جامعه آماری در این مطالعه، همه دبیران مدارس متوسطه منطقه دهلران در سال ۱۳۹۳، به تعداد ۱۳۶ نفر بود. حجم نمونه با استفاده از جدول مورگان و کرجسی ۱۰۱ نفر تعیین شده است و با استفاده از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای، ۵۲ مرد و ۴۹ زن انتخاب شد. برای گردآوری اطلاعات در این پژوهش، از پرسش‌نامه محقق ساخته استفاده شده است. پرسش‌های پرسش‌نامه با توجه به بیان مسأله، پرسش‌های پژوهش، اهداف پژوهش و براساس مبانی نظری و سابقه تحقیقات انجام شده، طراحی شده است. این پرسش‌نامه حاوی ۳۶ سؤال است که گزینه‌های آن در طیف پنج درجه‌ای لیکرات (خیلی زیاد - زیاد - تا حدودی - کم - خیلی کم) به ترتیب با امتیاز ۰ تا ۴ تدوین شده است. این پرسش‌نامه حاوی پنج بُعد، شامل طراحی فیزیکی مدارس (۶ گویه)، محتوای درسی کتب (۶ گویه)، فعالیت‌های تربیتی معلمان و مربیان پرورشی (۶ گویه)، شیوه‌های تربیتی والدین دانش‌آموزان (۶ گویه)، سیاست‌های رسانه‌ها (۶ گویه)، سیاست‌های سازمان‌های بیرون از مدرسه (۶ گویه) است. روایی

پرسش‌نامه با استفاده از نظر جمعی از دبیران و کارشناسان آموزش و پرورش به دست آمده است و اعتبار پرسش‌نامه (آلفای کرونباخ) ۰/۸۲ درصد محاسبه شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم افزار اسپاس نسخه ۱۷ استفاده شده است. در قسمت آمار توصیفی از جدول فراوانی، درصد، میانگین و انحراف معیار و در قسمت آمار استنباطی از آزمون خی دو و آزمون فریدمن برای رتبه‌بندی استفاده شد.

یافته‌ها

یافته‌های این پژوهش در ۱۰ جدول به شرح زیر خلاصه شده است:

جدول ۱: توزیع فراوانی و درصد جنسیت آزمودنی‌ها

درصد فراوانی	فراوانی مطلق	متغیر	جنسیت
۵۱/۴۷	۵۲	دبیران مرد	
۴۸/۵۳	۴۹	دبیران زن	
۱۰۰	۱۰۱	جمع کل	

بررسی جدول شماره یک درباره چگونگی توزیع فراوانی ویژگی‌های فردی نشان می‌دهد دبیران مرد، بیشترین فراوانی (۵۲ نفر) حدود ۵۱/۴۷ درصد و دبیران زن کمترین فراوانی (۴۹ نفر) حدود ۴۸/۵۳ درصد نمونه را به خود اختصاص داده‌اند.

پرسش پژوهشی اول: در وضعیت موجود، فضای فیزیکی مدارس متوسطه با نهاده‌کردن ارزش‌های اخلاقی در بین دانش‌آموزان مطابقت دارد؟

جدول ۲: فضای فیزیکی موجود مدارس

سطح معناداری	درجه آزادی	آزمون خی دو	باقی مانده	فراوانی قابل انتظار	فراوانی مشاهده شده	
۰/۰۰۰	۴	۴۶/۸۷۱	-۱۲/۲	۲۰/۲	۸	خیلی کم
			-۹/۲	۲۰/۲	۱۱	کم
			-۱۶/۸	۲۰/۲	۳۷	تاحدودی
			-۱۶/۸	۲۰/۲	۳۷	خیلی
			۱۲/۲	۲۰/۲	۸	خیلی زیاد
					۱۰۱	جمع کل

باتوجه به جدول شماره دو، آزمون برازش نکویی خی دو نشان می‌دهد، مقدار آزمون خی دو برابر با ۴۶/۸۷۱ درصد و درجه آزادی ۴ با سطح معناداری ۰/۰۰۱ درصد از سطح خطای ۰/۰۵ درصد کمتر است؛ پس تفاوت بین فراوانی مشاهده شده و فراوانی قابل انتظار را می‌پذیریم و آزمون را معنادار می‌دانیم. از آنجاکه آزمون خی دو تحت تأثیر بیشترین فراوانی (زیاد و خیلی زیاد با ۴۵ نفر) است؛ پس با اطمینان ۹۵ درصد نتیجه می‌گیریم، از دیدگاه دبیران مدارس متوسطه دهلران، فضای فیزیکی موجود مدارس متوسطه با نهاده‌کردن ارزش‌های اخلاقی در بین دانش‌آموزان مطابقت دارد.

پرسش پژوهشی دوم: در وضعیت موجود، محتوای درسی کتب مدارس متوسطه با نهاده‌کردن ارزش‌های اخلاقی در بین دانش‌آموزان مطابقت دارد؟

جدول ۳: وضعیت موجود محتوای درسی کتب

سطح معناداری	درجه آزادی	آزمون خی دو	باقی مانده	فراوانی قابل انتظار	فراوانی مشاهده شده	
۰/۰۰۱	۴	۵۴/۶۹۳	۱/۸	۲۰/۲	۲۲	خیلی کم
			۲۵/۸	۲۰/۲	۴۶	کم
			۰/۸	۲۰/۲	۲۱	تاحدودی
			-۱۰/۲	۲۰/۲	۱۰	خیلی
			-۱۸/۲	۲۰/۲	۲	خیلی زیاد
					۱۰۱	جمع کل

باتوجه به جدول شماره سه، آزمون برازش نکویی خی دو نشان می دهد، مقدار آزمون خی دو برابر با ۵۴/۶۹۳ درصد و درجه آزادی ۴ با سطح معناداری ۰/۰۰۱ درصد از سطح خطای ۰/۰۵ درصد کمتر است؛ پس تفاوت بین فراوانی مشاهده شده و فراوانی قابل انتظار را می پذیریم و آزمون را معنادار می دانیم. از آنجاکه آزمون خی دو تحت تأثیر بیشترین فراوانی (کم و خیلی کم ۶۸ نفر) است؛ پس با اطمینان ۹۵ درصد نتیجه می گیریم، از دیدگاه دبیران مدارس متوسطه دهلران، محتوای درسی کتب موجود مدارس متوسطه با نهادهای ارزش های اخلاقی در بین دانش آموزان مطابقت ندارد.

پرسش پژوهشی سوم: آیا در وضعیت موجود، فعالیت های تربیتی معلمان و مربیان پرورشی به نهادهای ارزش های اخلاقی در بین دانش آموزان کمک می کند؟

جدول ۴: وضعیت موجود فعالیت‌های تربیتی معلمان و مربیان پرورشی

سطح معناداری	درجه آزادی	آزمون خی دو	باقی مانده	فراوانی قابل انتظار	فراوانی مشاهده شده	
۰/۰۰۱	۴	۲۴/۶۹۳	-۱/۲	۲۰/۲	۱۹	خیلی کم
			۷/۸	۲۰/۲	۲۸	کم
			۱۲/۸	۲۰/۲	۳۳	تاحدودی
			-۳/۲	۲۰/۲	۱۷	خیلی
			-۱۶/۲	۲۰/۲	۴	خیلی زیاد
					۱۰۱	جمع کل

باتوجه به جدول شماره چهار، آزمون برازش نکویی خی دو نشان می‌دهد، مقدار آزمون خی دو برابر با $۲۴/۶۹۳$ درصد و درجه آزادی ۴ با سطح معناداری ۰/۰۰۱ درصد از سطح خطای ۰/۰۵ درصد کمتر است؛ پس تفاوت بین فراوانی مشاهده شده و فراوانی قابل انتظار را می‌پذیریم و آزمون را معنادار می‌دانیم. از آنجاکه، آزمون خی دو تحت تأثیر بیشترین فراوانی (کم و خیلی کم ۴۷ نفر) است؛ پس با اطمینان ۹۵٪ درصد نتیجه می‌گیریم، از دیدگاه دبیران مدارس متوسطه دهلران در وضعیت موجود، فعالیت‌های تربیتی معلمان و مربیان پرورشی به نهادینه کردن ارزش‌های اخلاقی در دانش‌آموزان کمک نمی‌کنند.

پرسش پژوهشی چهارم: آیا در وضعیت موجود، شیوه‌های تربیتی والدین دانش‌آموزان به نهادینه کردن ارزش‌های اخلاقی در دانش‌آموزان کمک می‌کند؟

جدول ۵: وضعیت موجود شیوه‌های تربیتی والدین دانش‌آموزان

سطح معناداری	درجه آزادی	آزمون خی دو	باقی مانده	فراوانی قابل انتظار	فراوانی مشاهده شده	
۰/۰۰۱	۴	۲۹/۸۴۲	۲۰/۲	۲۰/۲	۱۵	خیلی کم
			۲۰/۲	۲۰/۲	۲۱	کم
			۲۰/۲	۲۰/۲	۴۱	تاحدودی
			۲۰/۲	۲۰/۲	۱۴	خیلی
			۲۰/۲	۲۰/۲	۱۰	خیلی زیاد
					۱۰۱	جمع کل

باتوجه به جدول شماره پنج، آزمون برازش نکویی خی دو نشان می‌دهد، مقدار آزمون خی دو برابر با ۲۹/۸۴۲ درصد و درجه آزادی ۴ با سطح معناداری ۰/۰۰۱ درصد از سطح خطای ۰/۰۵ درصد کمتر است؛ پس تفاوت بین فراوانی مشاهده شده و فراوانی قابل انتظار را می‌پذیریم و آزمون را معنادار می‌دانیم. از آنجاکه آزمون خی دو تحت تأثیر بیشترین فراوانی (کم و خیلی کم ۳۶ نفر) است؛ پس با اطمینان ۹۵ درصد نتیجه می‌گیریم، از دیدگاه دبیران مدارس متوسطه دهلران در وضعیت موجود، شیوه‌های تربیتی والدین دانش‌آموزان به نهادینه کردن ارزش‌های اخلاقی در بین دانش‌آموزان کمک نمی‌کند.

پرسش پژوهشی پنجم: آیا در وضعیت موجود، فعالیت‌های سازمان‌های بیرون از مدرسه با نهادینه‌کردن ارزش‌های اخلاقی در بین دانش‌آموزان مطابقت دارد؟

جدول ۶: وضعیت موجود فعالیت‌های سازمان‌های بیرون از مدرسه

سطح معناداری	درجه آزادی	آزمون خی دو	باقی مانده	فراوانی قابل انتظار	فراوانی مشاهده شده	
۰/۰۰۱	۴	۱۲/۳۱۷	۱/۸	۲۰/۲	۱۲	خیلی کم
			۵/۸	۲۰/۲	۱۲	کم
			۸/۸	۲۰/۲	۲۹	تاحدودی
			-۸/۲	۲۰/۲	۲۲	خیلی
			-۸/۲	۲۰/۲	۲۶	خیلی زیاد
					۱۰۱	جمع کل

باتوجه به جدول شماره شش، آزمون برآزش نکویی خی دو نشان می‌دهد، مقدار آزمون خی دو برابر با ۱۲/۳۱۷ درصد و درجه آزادی ۴ با سطح معناداری ۰/۰۰۱ درصد از سطح خطای ۰/۰۵ درصد کمتر است؛ پس تفاوت بین فراوانی مشاهده شده و فراوانی قابل انتظار را می‌پذیریم و آزمون را معنادار می‌دانیم. از آنجاکه آزمون خی دو تحت تأثیر بیشترین فراوانی (زیاد و خیلی زیاد ۴۸ نفر) است؛ پس با اطمینان

۹۵ درصد نتیجه می‌گیریم در وضعیت موجود، فعالیت‌های سازمان‌های بیرون از مدرسه با نهادینه‌کردن ارزش‌های اخلاقی در بین دانش‌آموزان مطابقت دارد.

پرسش پژوهشی ششم: آیا در وضعیت موجود، فعالیت‌های رسانه‌ها با نهادینه‌کردن ارزش‌های اخلاقی در بین دانش‌آموزان مطابقت دارد؟

جدول ۷: وضعیت موجود سیاست‌های رسانه‌ها

سطح معناداری	درجه آزادی	آزمون خی دو	باقی‌مانده	فراوانی قابل انتظار	فراوانی مشاهده‌شده	
۰/۰۰۱	۴	۲۳/۵۰۵	-۴/۲	۲۰/۲	۱۶	خیلی کم
			-۷/۸	۲۰/۲	۲۸	کم
			۱۲/۸	۲۰/۲	۳۳	تاحدودی
			-۱/۲	۲۰/۲	۱۹	خیلی
			-۱۵/۲	۲۰/۲	۵	خیلی زیاد
					۱۰۱	جمع کل

باتوجه به جدول شماره هفت، آزمون برازش نکویی خی دو نشان می‌دهد، مقدار آزمون خی دو برابر با ۲۳/۵۰۵ درصد و درجه آزادی ۴ با سطح معناداری ۰/۰۰۱ درصد از سطح خطای ۰/۰۵ درصد کمتر است؛ پس تفاوت بین فراوانی مشاهده‌شده و فراوانی قابل انتظار را می‌پذیریم و آزمون را معنادار می‌دانیم. از آنجاکه آزمون خی دو تحت تأثیر بیشترین فراوانی (کم و خیلی کم ۴۴) است؛ پس با اطمینان ۹۵ درصد نتیجه می‌گیریم در وضعیت

موجود، فعالیت‌های رسانه‌ها با نهادهای اخلاقی در بین دانش‌آموزان مطابقت ندارد.

پرسش پژوهشی هفتم: در وضعیت موجود، ارزش‌های اخلاقی در بین دانش‌آموزان چگونه است؟

جدول ۸: ارزش‌های اخلاقی در بین دانش‌آموزان

سطح معناداری	درجه آزادی	آزمون خی دو	باقی مانده	فراوانی قابل انتظار	فراوانی مشاهده شده	
۰/۰۰۱	۴	۳۶/۵۷۴	۴/۸	۲۰/۲	۲۵	خیلی کم
			۱۶/۸	۲۰/۲	۳۷	کم
			۵/۸	۲۰/۲	۲۶	تاحدودی
			-۱۰/۲	۲۰/۲	۱۰	خیلی
			-۱۷/۲	۲۰/۲	۳	خیلی زیاد
					۱۰۱	جمع کل

باتوجه به جدول شماره هشت، آزمون برازش نکویی خی دو نشان می‌دهد، مقدار آزمون خی دو برابر با ۳۶/۵۷۴ درصد و درجه آزادی ۴ با سطح معناداری ۰/۰۰۱ درصد از سطح خطای ۰/۰۵ درصد کمتر است؛ پس تفاوت بین فراوانی مشاهده شده و فراوانی قابل انتظار را می‌پذیریم و آزمون را معنادار می‌دانیم. از آنجاکه، آزمون خی دو تحت تأثیر بیشترین فراوانی (کم و

خیلی کم (۶۲ نفر) است؛ پس با اطمینان ۹۵٪ درصد نتیجه می‌گیریم در وضعیت موجود، ارزش‌های اخلاقی در بین دانش‌آموزان در سطح مطلوبی نیست.

جدول ۹: خی دو سوال‌های پژوهشی

نتیجه آزمون	سطح خطا	سطح معناداری	درجه آزادی	مقدار ضریب (خی دو)
رد H_0	۰/۰۵	۰/۰۰۱	۴	۲۵۲/۳۴۰

باتوجه به اطلاعات حاصل از جدول فوق و با تأکید بر X^2 به دست آمده برای اولویت‌بندی، مؤلفه‌های مؤثر بر نهادینه‌کردن ارزش‌های اخلاقی در مدارس متوسطه دهلران در سطح ۰/۰۵ درصد معنادار است. برای بررسی بیشتر و اولویت این عوامل به جدول رتبه‌بندی فریدمن مراجعه می‌کنیم.

پرسش پژوهشی هشتم: براساس اولویت‌بندی، وضعیت ارزش‌های اخلاقی در بین دانش‌آموزان چگونه است؟

جدول ۱۰: اولویت‌بندی وضعیت ارزش‌های اخلاقی در بین دانش‌آموزان

اولویت‌بندی	میانگین رتبه	نام متغیر
۶	۲/۲۲	وضعیت موجود فضای فیزیکی مدارس
۵	۲/۹۸	محتوای درسی کتب موجود مدارس
۱	۳/۸۵	وضعیت موجود معلمان و مربیان پرورشی
۲	۳/۵۵	وضعیت موجود والدین دانش‌آموزان
۳	۳/۳۶	وضعیت موجود سیاست‌های سازمان‌های بیرون از مدرسه
۴	۳/۲۴	وضعیت موجود سیاست‌های رسانه‌ها

همان طوری که در جدول ده مشاهده می‌شود، طبق رتبه‌بندی آزمون فریدمن، از دیدگاه دبیران مدارس متوسطه دهلران در وضعیت موجود، مهم‌ترین عامل تأثیرگذار بر نهادینه‌کردن ارزش‌های اخلاقی دانش‌آموزان، معلمان و مربیان پرورشی با میانگین رتبه (۳/۸۵ درصد) و کم‌ترین عامل تأثیرگذار، فضای فیزیکی مدارس با میانگین (۲/۲۲ درصد) شناخته شده است.

بحث و نتیجه‌گیری

بررسی یافته‌های پژوهشی نشان می‌دهد به‌طور کلی، در وضعیت موجود، مؤلفه‌های مؤثر بر نهادینه‌کردن ارزش‌های اخلاقی در بین دانش‌آموزان مدارس متوسطه منطقه دهلران در سطح مطلوبی نیست.

نتایج به‌دست‌آمده در ارتباط با پرسش پژوهشی اول (آیا در وضعیت موجود، فضای فیزیکی مدارس متوسطه با نهادینه‌کردن ارزش‌های اخلاقی در بین دانش‌آموزان مطابقت دارد؟) ما را به این نکته رهنمون کرد که از دیدگاه دبیران مدارس متوسطه منطقه دهلران، فضای فیزیکی موجود مدارس متوسطه با نهادینه‌کردن ارزش‌های اخلاقی در بین دانش‌آموزان مطابقت دارد. یافته‌های نصیری و همکاران (۱۳۹۰) نیز با نتایج این پژوهش همسو است.

یافته دیگر این پژوهش در ارتباط با پرسش دوم (آیا محتوای درسی کتب موجود مدارس متوسطه با نهادینه‌کردن ارزش‌های اخلاقی در بین دانش‌آموزان مطابقت دارد؟) نشان داد که از دیدگاه دبیران مدارس متوسطه دهلران، محتوای

درسی کتب موجود مدارس متوسطه با نهادینه کردن ارزش‌های اخلاقی در بین دانش‌آموزان مطابقت ندارد. یافته‌های حکیم‌زاده و موسوی (۱۳۸۸) با نتایج این پژوهش همخوانی دارد. رضایی و ملکی (۱۳۹۱) نیز نتایج مشابهی را گزارش کرده‌اند.

یافته دیگر این پژوهش در ارتباط با پرسش سوم (آیا در وضعیت موجود، فعالیت‌های تربیتی معلمان و مربیان پرورشی به نهادینه کردن ارزش‌های اخلاقی در بین دانش‌آموزان کمک می‌کند؟) حاکی از این است که از دیدگاه دبیران مدارس متوسطه دهلران در وضعیت موجود، فعالیت‌های تربیتی معلمان و مربیان پرورشی به نهادینه کردن ارزش‌های اخلاقی در بین دانش‌آموزان کمک نمی‌کند.

یافته دیگر این پژوهش در ارتباط با پرسش چهارم (آیا در وضعیت موجود، شیوه‌های تربیتی والدین دانش‌آموزان به نهادینه کردن ارزش‌های اخلاقی در دانش‌آموزان کمک می‌کنند؟) نشان داد که از دیدگاه دبیران مدارس متوسطه دهلران در وضعیت موجود، شیوه‌های تربیتی والدین دانش‌آموزان به نهادینه کردن ارزش‌های اخلاقی در بین آنان کمک نمی‌کند. مهدوی و زارعی (۱۳۹۰) نیز نتایج مشابهی را گزارش کرده‌اند.

یافته دیگر این پژوهش در ارتباط با پرسش پنجم (آیا در وضعیت موجود، فعالیت‌های سازمان‌های بیرون از مدرسه با نهادینه کردن ارزش‌های اخلاقی در بین دانش‌آموزان مطابقت دارد؟) گویای این است که از دیدگاه دبیران مدارس متوسطه دهلران در وضعیت موجود، فعالیت‌های سازمان‌های بیرون از مدرسه با نهادینه کردن ارزش‌های اخلاقی در بین دانش‌آموزان مطابقت دارد.

یافته دیگر این پژوهش در ارتباط با پرسش ششم (آیا در وضعیت موجود، فعالیت‌های رسانه‌ها با نهادینه کردن ارزش‌های اخلاقی در بین دانش‌آموزان مطابقت دارد؟) نشان داد که از دیدگاه دبیران مدارس متوسطه دهلران در وضعیت موجود، فعالیت‌های رسانه‌ها با نهادینه کردن ارزش‌های اخلاقی در بین دانش‌آموزان مطابقت ندارد. در این ارتباط کشکر و همکاران (۱۳۹۱) در پژوهش خود به نتایجی اشاره کرده‌اند که یافته‌های این پژوهش را تأیید می‌کند.

همچنین یافته دیگر این پژوهش در ارتباط با پرسش هفتم (وضعیت درونی کردن ارزش‌های اخلاقی در بین دانش‌آموزان چگونه است؟) بیانگر این است که از دیدگاه دبیران مدارس متوسطه دهلران در وضعیت موجود، درونی شدن ارزش‌های اخلاقی در بین دانش‌آموزان در سطح مطلوبی نیست. در پژوهشی که وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی (۱۳۸۲) انجام داد، یافته‌های پژوهش حاکی از تأیید نتایج این تحقیق است. یافته‌های ربانی و شهابی (۱۳۸۹) نیز با نتایج این پژوهش همخوانی دارد.

آخرین یافته پرسش پژوهشی (بر اساس اولویت‌بندی، وضعیت مؤلفه‌ها چگونه است؟) این پژوهش نیز نشان داد که از دیدگاه دبیران مدارس متوسطه دهلران، مهم‌ترین عامل تأثیرگذار بر نهادینه کردن ارزش‌های اخلاقی دانش‌آموزان در وضعیت موجود، معلمان و مربیان پرورشی با میانگین رتبه ۳/۸۵ درصد و فضای فیزیکی مدارس با میانگین ۲/۲۲ درصد به عنوان کم‌ترین عامل تأثیرگذار شناخته شده است.

باتوجه به یافته‌های این پژوهش راهکارهای زیر پیشنهاد می‌شود:

نیازسنجی پژوهشی در حوزه تربیت دینی و ارزش‌های اخلاقی.

برگزاری کارگاه‌هایی در زمینه آموزش ارزش‌های اخلاقی برای
انجمن اولیا و مربیان.

گنجاندن ارزش‌های اخلاقی در محتوای برنامه درسی یا تدوین کتابی
مستقل در این زمینه با تأکید بر مباحث زیباشناختی محتوا.

توجه رسانه‌ها و سازمان‌های بیرون از مدرسه به نیازها و رغبت‌های
دانش‌آموزان در راستای نهادینه کردن ارزش‌های اخلاقی در بین دانش‌آموزان.
استفاده بیشتر از آموزه‌های دینی و اسلامی در فضای آموزشی برای
اثربخشی ارزش‌های اخلاقی در بین دانش‌آموزان.

برگزاری همایش‌ها و سمینارهایی در راستای تعامل بیشتر عوامل مؤثر بر
نهادینه کردن ارزش‌های اخلاقی در بین دانش‌آموزان.

منابع

۱. اکرامی، محمود و زهرا دشتوان اردستانی و امیرهوشنگ فرهبد، ۱۳۹۱،
«اندازه‌گیری ارزش‌های دانشجویان دانشگاه پیام نور استان تهران»، فصلنامه
پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش در عالی، پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش در
عالی، ش ۶۰.

۲. پوریونسی، حمید و مجید آقابورفرکوش، ۱۳۸۶، «مطالعه و بررسی تفاوت
ارزش‌های مشترک خانواده و مدرسه از دیدگاه جامعه‌شناختی (مطالعه موردی
شهر تهران در سال ۸۵)، پژوهش‌نامه علوم اجتماعی، گرمسار: دانشگاه آزاد
اسلامی واحد گرمسار، ش ۴.

۳. حکیم‌زاده، رضوان و سیدامین موسوی، ۱۳۸۸، «آموزش ارزش‌ها در
محتوای کتاب‌های درسی دینی دوره راهنمایی: بررسی وضعیت موجود و ارائه

راهکارهایی برای وضعیت مطلوب، مطالعات برنامه‌درسی، تهران: دانشگاه شهید بهشتی، ش ۱۱.

۴. دهستانی اسفندآبادی، حسین، ۱۳۹۰، «تأثیر بررسی پایگاه اجتماعی اقتصادی دانش‌آموزان بر جهت‌گیری ارزشی آنها (مطالعه موردی دبیرستان‌های شهر شیراز)»، پژوهش زبان و ادبیات فارسی، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی جهاد دانشگاهی، ش ۶.

۵. ربانی، رسول و سیامک شهابی، ۱۳۸۹، «بررسی ارزش‌های اخلاقی جوانان شهری اصفهان، مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، اصفهان: دانشگاه اصفهان، ش ۵.

۶. رضایی، مهدی و حسین ملکی، ۱۳۹۱، «بررسی تأثیر شیوه آموزش ارزش‌های دینی بر درونی‌سازی ارزش عفاف، مبتنی بر دیدگاه «تربیت‌منش و شخصیت» توماس لیکننا»، نشریه اسلام و پژوهشنامه تربیتی، بجنورد: دانشگاه آزاد اسلامی واحد بجنورد، س ۴، ش ۱.

۷. شریف‌زاده خاوری، حکیمه‌سادات، ۱۳۷۴، «ارزش‌های اخلاقی در برنامه‌های مدارس»، نشریه پیوند، تهران، سازمان مدارس غیر دولتی، ش ۴۸.

۸. علاقه‌بند، علی، ۱۳۸۲، جامعه‌شناسی آموزش و پرورش، ج ۳۲، تهران: روان،

۹. علوی، حمیدرضا و مهناز حاج‌غلام‌رضایی، ۱۳۹۱، «روش‌شناسی آموزش ارزش‌های اخلاقی و دینی»، نشریه اسلام و روش‌های پژوهشی، تهران:

مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی رحمته‌الله، ش ۲.

۱۰. کشکر، سارا و غلامعلی کارگر و رضا خورشیدی، ۱۳۹۰، «نقش رسانه‌ها در انتقال ارزش‌های اخلاقی و رابطه آن با وندالیسم در فوتبال»، فصلنامه پژوهش‌های ارتباطی، تهران: مرکز تحقیقات صدا و سیما، ش ۴۸.
۱۱. کوئن، بروس، مبانی جامعه‌شناسی، ۱۳۸۹، ترجمه غلامعباس توسلی و رضا فاضل، چ ۲۵، تهران: سمت.
۱۲. کیلانی، ماجد عرسان، ۱۹۸۸، فلسفه التریبۃ الاسلامیة، مکه المکرمة: مکتبه هادی.
۱۳. گیوریان، حسن، ۱۳۸۴، «نقش سطوح اخلاقی در تصمیمات سازمانی»، ماهنامه تدبیر، تهران: سازمان مدیریت صنعتی، ش ۱۶۲.
۱۴. معین، محمد، ۱۳۵۳، فرهنگ فارسی، چ ۳، تهران: امیرکبیر.
۱۵. مهدوی، محمدصادق و امین زارعی، ۱۳۹۰، «عوامل مؤثر در گرایش نوجوانان به ارزش‌های اخلاقی (مطالعه موردی دانش‌آموزان سال سوم راهنمایی استان همدان در سال تحصیلی ۸۳-۸۴)»، فصلنامه مطالعات جامعه‌شناختی ایران، تهران: دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران، ش ۳.
۱۶. نجارزادگان، فتحاله، ۱۳۸۷، رهیافتی بر اخلاق و تربیت اسلامی، قم: معارف.
۱۷. نصیری، فخرالسادات، یزدی معز، شیرین، فلاحی احمد و شمخانی اژدر، حسین، ۱۳۹۰، «درونی‌کردن ارزش‌های اسلامی در میان دانش‌آموزان از دیدگاه مربیان تربیتی (مطالعه موردی دبیرستان‌های دخترانه شهر همدان)»، نشریه مهندسی فرهنگی، تهران: شورای عالی انقلاب فرهنگی ش ۵۷، شورای عالی انقلاب فرهنگی شورای عالی انقلاب فرهنگی.

۱۸. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۸۲، «ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان»، موج دوم، تهران: دفتر طرح‌های ملی.